

KRALJ

Neka Bog štiti i blagoslovi moju zemlju
Nikola I Petrović Njegoš

Svako je umiranje teško. Posebno onda kada se čovjek razočaran životom oprašta od tog i takvog, jedinog života, od svojih bližnjih. Smrt kralja bez kraljevine bila je za crnogorskog suverena Nikolu I Petrovića Njegoša sigurno mučna i teška. Daleko od svoje zemlje, u egzilu, crnogorski kralj umire u Francuskoj, u Antibesu 1. III. 1921. godine. Sahranjen je u ruskoj crkvi Krista Spasitelja u San Remu.

Kakva je bila osobnost posljednjeg državnika slavni predaka dinastije Petrović Njegoš čiji se životni put odvijao na prijelomu dvaju stoljeća, XIX. u XX.? Općenit i pojednostavljen odgovor bi glasio da je osoba crnogorskog monarha bila kompleksna.

Kralj Nikola je bio mudar vladar i vješt vojni strateg, moderni reformator društva, državnik koji je osigurao međunarodno priznanje Crne Gore na Berlinskom kongresu 1878. godine. Bio je također vladar opsjednut ambicijama, nerealnim državičkim aspiracijama, naivnim nadanjima i vjerovanjima u demokratske principe i pravičnost velikih i moćnih država te je kao žrtva interesa drugih postao kralj bez kraljevine, tragična ličnost, žrtva nesretnog usuda.

Treba naglasiti da je kralj Nikola bio talentirani pisac. Čovjek istančanog senzibiliteta sprovodio je autoritativnost u vladanju Crnom Gorom, što je obzirom na mentalitet plemenskih zajednica više bila nužnost nego despotska osobina vladareve samosvijesti. Nikola I. je, bio istinski humanist. Kralj i pjesnik, vješt sablj i peru, vjerovao je kao svaki pjesnik, humanist, u dobro kao temeljni princip ljudskog postojanja.

„Ja, što se mene tiče - zapisao je u dnevniku na putu u Carigrad 1899. godine - vjerujem da je svijet dobar, uglavnom, a ta misao me podstiče da se veselim životu. Što nam ostaje ako ne uzmemo svijet sa njegove dobre strane? “

Upravo je ta pjesnička dimenzija davala posebnost kraljevoj ličnosti. Onaj koji je osjetio i vidio svu strahotu bojnog polja, krvava tijela i odsječene glave neprijatelja, kao ratne trofeje u pejzažu Vučjeg dola ili Fundine, onaj koji je proživio iskustvo te surove ratne stvarnosti, isti taj vladar sanjari u zvjezdanoj noći na Bosporu gdje mu se „nehotice otme oko“ na dvorce misirskih princeza. Kralj zapisuje „kako je lijepo misliti spram mjesečine“. Njegov pjesnički senzibilitet i široka kultura, njegov doživljaj stvarnog u kojem se bude sjećanja i rađaju misli, otkrivaju ličnost prosvijećenog svjetonazora. Kralj ratnik i pjesnik htio bi nadići ono što neukrotiva čovjekova priroda kontinuirano ponavlja u ciklusima povijesnih događanja kao kakav tragični usud svijeta.

„Koliko je - zapisao je kralj - grijeha vidio ovaj Bospor, koliko je žrtava nevinih proždru, koliko srama, koliko poniženja ljudskoga i ljudskoće! Uh, kobna je ljepota tvoja, Carigrade“. Pogled na dvore misirskih princeza pobuđuje mu misao o tom „čudnom kraju, o njegovim starim carevima i piramidama i Nilu, o faraonima, o Semiramidi, o Kleopatri, o Antoniju, Pompeju i Cezaru, o generalu Bonaparti, o Murat-begu...”

Kralj Nikola, taj „Car junaka“ autor „Balkanske carice“ ploveći pored Itake razmišlja o Uliksu i Penelopi. Zanosí se mislju da napiše „dugi članak“ o toj vjernoj ženi slavnog junaka. Pjesnik i kralj ili kralj pjesnik živio je te dvije stvarnosti, onu realističku u kojoj se suočavao s problemima opstanka i afirmacije svoje države, te onu imaginarnu kakvu je nalazio u stvarnosti

literature.

Grafička mapa koju sam naslovio „Kralj” urađena je u povodu 100 godina od smrti crnogorskog vladara. Grafički listovi ove mape izražavaju lik suverena koji se osim realističkih pojedinosti njegovog lica na simboličan način naznačuje i kroz povijesno mitsku dimenziju kraljevog vremena. Apstraktnim se znakovima i figurativnim stilizacijama na kompozicijama listova poput odbleska javljaju slike bojeva i pobjedničkih zastava, dinamičkih prizora koji se pretapaju u simboličke slike suverenovih stremljenja i reminiscencija na prošlost, na težnju izgradnje boljeg svijeta kroz napor i žrtvu. Na kraju ovog niza grafičkih listova, imaginarni se friz kao svojevrsni produžetak kraljevog portreta svodi na simboličku trokutastu formu tragičnog monumenta kojeg su stvorili istovremeno spoznaja o napretku u teškim društveno političkim uvjetima koje je kralj ostvarivao za svoju zemlju i svijest o nemoći da se odupre neminovnom porazu.

Autokrat, svjestan modernih društvenih tokova znao je da novo vrijeme s novim društvenim razvojem traži demokratska načela te da „luna i krst, dva strašna simbola” kako je pisao njegov slavni predak Petar II Petrović Njegoš, više ne smiju biti u pogubnoj opreci. Pisao je kako se „sve vjeroispovijesti uzdižu ka istom središtu”. Bio je protiv netolerancije, napisavši da je „ljudska glupost neoprostivo zlo”. Kraljev san o modernoj Crnoj Gori pretvorio se u tjeskobnu stvarnost života u prognostvu.

Posmrtni ostaci kralja Nikole i kraljice Milene su uz najveće državne počasti preneseni 1989. godine iz San Rema na Cetinje. Kao jedan od članova odbora za prijenos posmrtnih ostataka kraljevskog para bio sam predložio filmskom redatelju tog prijenosa Milu Đukanoviću da se, dok se pogrebna povorka kreće prema Dvorskoj crkvi na Ćipuru, gdje je kraljevski par našao vječno počivalište, obližnji Orlov krš ozvuči Mozartovim „Requiemom”.

Na tom brdašcu nalazi se mauzolej rodonačelnika dinastije Petrović Njegoš, vladike Danila. Povijesni se krug dinastije Petrović zatvorio. Vrijeme i prostor su sjedinjeni. Predložio sam također da u času polaganja ljesova kraljevskog para u kamene sarkofage, nad Cetinjem iz dva pravca u brišućem letu prolete dva vojna borbena zrakoplova, stvarajući virtualni križ koji bi obilježio slavu i dramu kraljevog života. Prijedlog je bio prihvaćen ali se nije mogao realizirati zbog „složenih tehničkih pojedinosti”.

Kralj Nikola I Petrović Njegoš našao je vječni mir na Cetinju, u srcu voljene Crne Gore. U svom je dnevniku „Put u Petrograd” 1908. godine zapisao: „Neprestano radim za tu našu jadnu zemljicu, radim s oduševljenjem i s vrućom nadom u uspjeh. Neka je sve na stranu, a interes zemlje prije svega”.

Dimitrije Popović